

Результати. Установлено, що отрасль кормопроводства має визначальне значення для української аграрної економіки, оскільки її стан та ефективність є одним з ключових факторів, що впливають на відродження та розвиток тваринництва. Визначено, що становлення ринку кормів відбувається залежно від його ресурсозабезпеченості. З метою каталізації розвитку галузі кормопроводства необхідно вирішити ряд суттєвих проблем, а саме провести технічне оновлення виробничих процесів, забезпечити залучення досліджуваної сфери до інноваційного розвитку, створити сприятливі інвестиційні умови тощо.

Наукова новизна. Доведено, що підвищення ефективності товаропроизводителів на ринку кормів можна досягти за рахунок оптимізації використання наявного ресурсного потенціалу. Обґрунтовано, що подальший розвиток галузі кормопроводства повинен відбуватися з залученням інноваційних ресурсозберігаючих технологій.

Практична значимість. Отримані результати дослідження спрямовані на нівелювання деструктивних факторів, стимулювання підвищення ефективності використання та зростання ресурсного потенціалу кормопроводства.

Ключові слова: галузь кормопроводства, ринок, земельні ресурси, фінансові ресурси, потенціал.

УДК 502.33: 631.15

*Кипоренко В.В.,
аспірант*,*

Інститут агроекології і природокористування НААН

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Активізація негативних процесів, таких як ерозія, дефляція, дегуміфікація ґрунтів, забруднення територій стала наслідком багаторічних намагань землекористувачів одержати максимальну вигоду при мінімальних затратах. Як показав ретроспективний аналіз, за роки реформ у сільському господарстві країни відбулися значні зміни у землекористуванні підприємств, що призвело до зниження родючості ґрунтів та їх середовиществорюючої функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку органічного землеробства присвячені праці багатьох вітчизняних науковців: Артиша В. І., Бородачевої Н. В., Варченко О. М., Вовк В. І., Чайки Т. О., Дудар Т. О., Зайчук Т. О., Кобець М. І., Суса Т. Й., Рудницької О. В., Кривова В. М., Ткачук І. Г., Шикולי М. К. та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій, нині відсутні наукові розробки, які відображають стратегічні напрями розвитку органічного землеробства в нашій державі.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства в Україні заснованих на використанні екологічно безпечних методів агропромисловості.

В даний час необхідними є заходи щодо підвищення родючості ґрунту та реалізації раціонального використання сільськогосподарських угідь. Все це можливо здійснити, використовуючи адаптивний підхід до організації сільськогосподарського виробництва, освоюючи методи органічного землеробства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи досвід зарубіжних країн, деякі господарства України вже почали займатись органічним землеробством. В основу виробництва цих господарств покладені системи, які замінюють хімічні добрива шляхом використання вапна, природних фосфорних і калійних добрив, а також органічні (гній, компости) і зелені добрива. Система обробітку ґрунту за такої системи господарювання є

* Науковий керівник: Ковалів О.І. – к.е.н

енергозберігаючою, тобто базується на поєднанні оранки і поверхневого обробітку з урахуванням вимог культури та місцевих умов з використанням комбінованих агрегатів [1].

Однак на шляху створення таких підприємств було багато перешкод, перш за все, розрізненість проведених досліджень і прийнятих рішень.

Основні проблеми, що стримують розвиток органічного сільського господарства в Україні:

– відсутність знань та практичної підготовки з організації органічного землеробства. Необхідні спеціалізовані центри розвитку;

– відсутність «органічного» ринку. На заході органічне сільське господарство існує і є економічно виправданим тільки в рамках спеціалізованого ринку.

Офіційні статистичні огляди IFOAM стверджують, що в 2002 р. в Україні було зареєстровано 31 підприємство, що отримало статус «органічного», а у 2012 р. цей показник збільшився майже в 5,5 рази і нараховувалось вже 164 сертифікованих органічних підприємства, загальна площа сертифікованих органічних земель склала 278800 га. (рис. 1).

Як показує практика ведення органічного землеробства, основоположним моментом органічного ринку є споживач. На Заході ринок органічної продукції головним чином орієнтований на людей, які можуть собі дозволити платити більш високу ціну.

У нашій країні вже з'явився такий прошарок населення, однак, було б помилкою орієнтуватися тільки на більш заможні верстви населення. У питанні становлення органічного землеробства в Україні цілком очевидна необхідність проведення серйозних наукових досліджень з розробки екологічних технологій виробництва і переробки продукції. Особливе значення набуває проведення наукових досліджень з розробки стратегії переходу на новий спосіб господарювання.

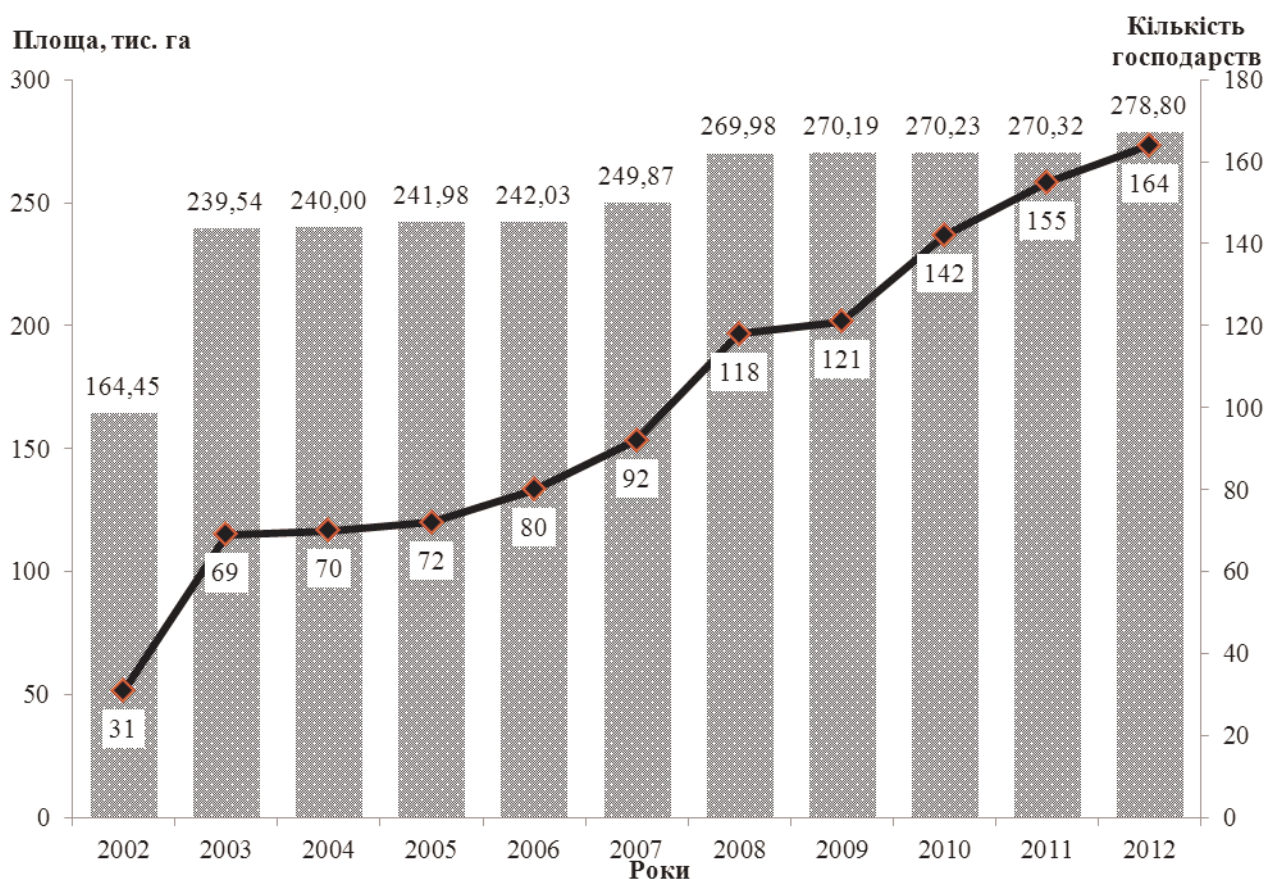

Рис. 1. Динаміка загальної площі органічних с.-г. угідь, та кількість органічних господарств в Україні

Джерело : сформовано автором за даними [2]

Необхідною умовою ефективності цих досліджень має бути комплексний підхід, тобто, в одному експерименті необхідно досліджувати всі питання, починаючи від родючості ґрунту і закінчуючи якістю та економічною ефективністю виробництва продукції.

Не можна говорити про ефективність органічного землеробства, не враховуючи фактори, що визначають якість сільськогосподарських угідь і раціональне їх використання, що в кінцевому підсумку позначається на конкурентоспроможності продукції.

В умовах ринкового механізму господарювання розробка напрямів розвитку органічного землеробства при переході його до сталого розвитку багато в чому визначається організаційно-економічним і соціальним потенціалом самого сільського господарства [3].

В якості ключових стратегічних напрямків пропонується нова організація виробничих відносин в землеробстві, заснованих на раціональному залученні природних ресурсів – з одного боку, і формування системи управління цими відносинами – з іншого.

У наведеній схемі відображені основні стратегічні напрями розвитку органічного землеробства, цілеспрямована реалізація яких, в кінцевому рахунку, забезпечить сталий розвиток сільського господарства (рис. 2).

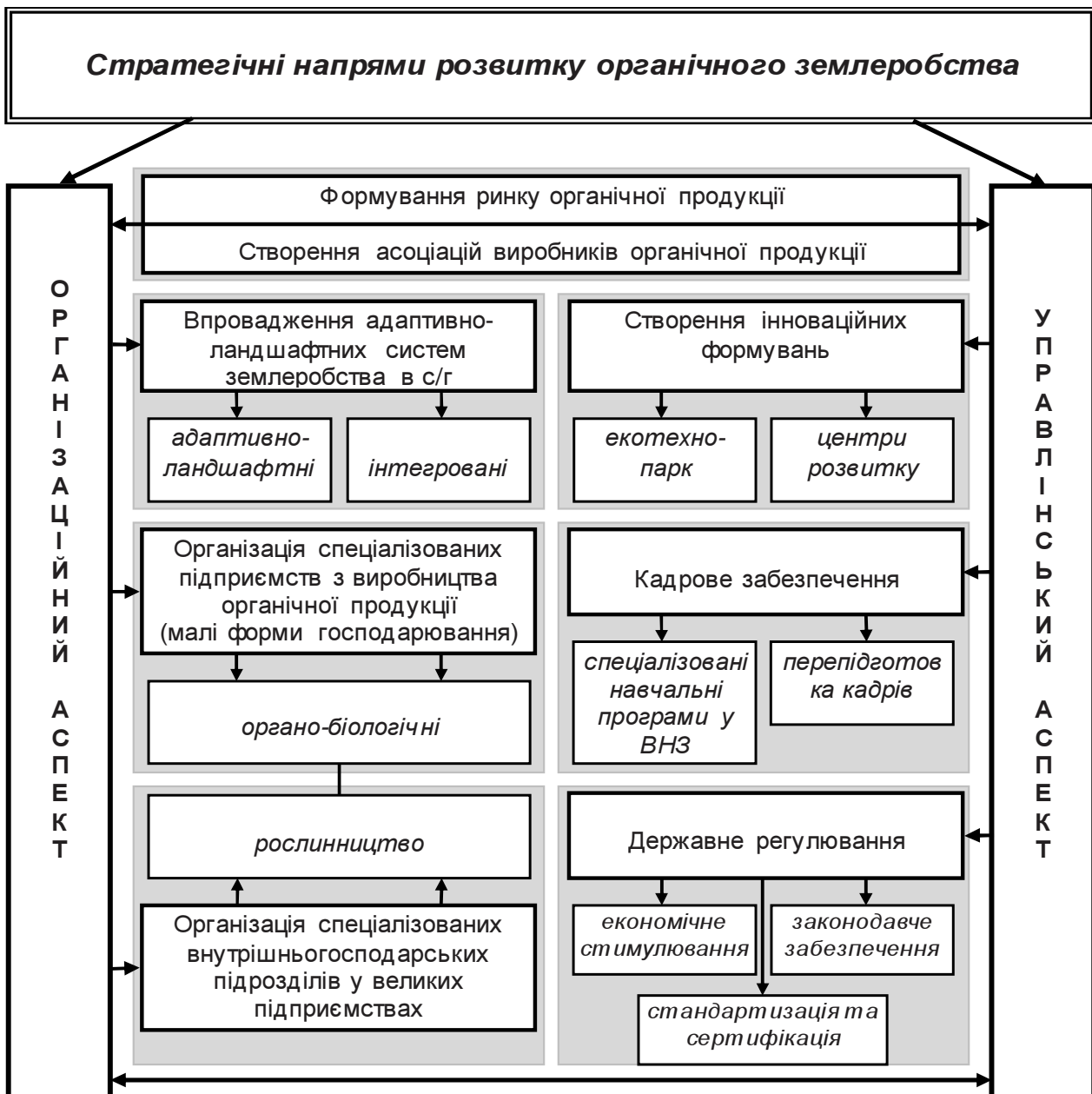

Рис. 2. Основні стратегічні напрями розвитку органічного землеробства
Джерело: розроблено автором

Запропоновані напрями, спрямовані на підвищення ефективності функціонування підприємств шляхом спеціалізації їх на виробництві органічної продукції з метою формування ринку вітчизняної високоякісної продукції, а також на створення умов для раціонального використання земельних ресурсів при адаптивному підході до організації рослинництва за рахунок впровадження адаптивно-ландшафтних систем землеробства [4].

У комплексі організаційних заходів, спрямованих на розвиток органічного землеробства, пропонується перехід великотоварних сільськогосподарських підприємств до адаптивних систем землеробства, а також створення підприємств малих форм господарювання або внутрішньогосподарських підрозділів у великих підприємствах, що займаються органічним землеробством. Згодом можлива кооперація і організація регіональних Асоціацій виробників органічної продукції.

Важливим моментом переходу до ринкових відносин в аграрному секторі України є багатоукладність господарювання на землях: сільськогосподарських підприємств, господарств населення, кооперативних об'єднань, селянських (фермерських господарств). Тому необхідно розробляти і впроваджувати такі системи землеробства, щоб їх застосування могло б забезпечувати умови для раціонального використання кожної ділянки з урахуванням її якості, матеріально-енергетичних потоків, наявності трудових і фінансових ресурсів, що дозволить створити умови для розширеного відтворення родючості ґрунтів. Масове виконання таких завдань можливе при впровадженні адаптивно-ландшафтних систем землеробства на основі їх біологізації в рамках Концепції сталого розвитку сільського господарства. Дана концепція передбачає новий етап розвитку землеробства, який базується на принципово інших теоретичних положеннях, що відображають закономірності функціонування агроландшафтів, як єдності природних і соціально-економічних компонентів [5].

Крім того, можливе створення спеціалізованих підприємств з виробництва продукції з повним виключенням засобів хімізації в суворій відповідності зі стандартами органічного агровиробництва. Організація таких господарств сприятиме формуванню ринку органічних продуктів, підвищуючи конкурентоспроможність на вітчизняному аграрному ринку і на міжнародному ринку органічних продуктів.

Враховуючи, що частка фермерських (селянських) господарств у структурі забезпечення продукцією сільського господарства становить невеликий відсоток, розвиток органічного землеробства можливий також за рахунок організації спеціалізованих «органічних» підрозділів у великих сільськогосподарських підприємствах при їх поступовому переході повністю на новий спосіб господарювання [6].

Створення регіональних Асоціацій виробників органічної продукції розширить можливості розвитку органічного ринку в Україні.

Для масового розвитку органічного землеробства в Україні необхідна відповідна система управління даним способом виробництва, що ґрунтується на підтримці з боку держави через створення нормативно-правової бази, що дозволяє узаконити маркування продукції українських товаровиробників знаками «еко», «біо» і підготовку фахівців в галузі органічного сільського господарства.

При розробці стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства основоположними стали наступні положення.

В умовах переходу до ринкових відносин критерієм вибору раціональної системи землеробства є прибуток, який гарантує підприємствам досягнення максимально можливого рівня рентабельності виробництва.

Враховуючи світовий досвід, можна з впевненістю припустити, що без організації ринку органічної сільськогосподарської продукції навряд чи в даний час можна розраховувати на широке розповсюдження органічного землеробства в Україні [7]. Необхідно організовувати теоретичні та практичні курси для підготовки спеціалістів сільського господарства, викладачів сільськогосподарських ВНЗ і інших навчальних закладів. Навчальний курс з основ організації органічного землеробства поряд з дисципліною «Економіка природокористування» повинен бути включений у програми сільськогосподарських ВНЗ, коледжів та профтехучилищ. Наукові дослідження з організації органічного землеробства в умовах України повинні спиратися на досягнення вітчизняних вчених-аграріїв, при цьому

необхідний комплексний підхід до постановки експериментів в умовах конкретних господарств із залученням державних структур.

Одним з основних споживачів органічної продукції в Україні має стати індустрія виробництва дитячого і дієтичного харчування, яка в даний час відчуває серйозні проблеми з сировиною. Не можна також не брати до уваги експортні можливості Українського органічного агровиробництва, в першу чергу, в Європейські країни.

Слід також відзначити, що в Україні інтенсифікація ніколи не набувала таких масштабів, як за кордоном. Практично скрізь збереглися сівозміни з багаторічними травами, різного роду поживними і проміжними культурами. Тому для наших сільськогосподарських підприємств у цьому плані перехід до органічного землеробства буде не настільки болючим [8].

Стратегічними напрямками розвитку органічного землеробства можна вважати:

– перехід великих сільськогосподарських підприємств до органічного землеробства за рахунок впровадження адаптивно-ландшафтних систем землеробства на основі їх біологізації;

– організація спеціалізованих підприємств малих форм господарювання або внутрішньогосподарських підрозділів у великотоварних підприємствах з виробництва та переробки органічної продукції;

– формування системи управління і державної підтримки виробників органічної продукції, розробки програм підготовки фахівців органічного землеробства та розвиток органічного підприємництва з метою формування ринку вітчизняної органічної продукції.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, інтенсифікація сільськогосподарського виробництва та проведені економічні реформи поряд з деякими позитивними результатами призвели і до виникнення негативних наслідків, які проявилися у погіршенні стану земельних угідь, як наслідок, зниження їх родючості та ефективності виробництва. У міжнародній практиці і в Україні вже є досвід ведення органічного землеробства. Для його ведення в Україні є всі необхідні передумови. Історичний досвід вітчизняного сільського господарства підтверджує необхідність його переходу на органічну основу і дозволяє використовувати наукові надбання українських вчених при переході на новий спосіб господарювання. Виходячи з цього запропоновано й обґрунтовано стратегічні напрями розвитку органічного землеробства на основі використання адаптивного підходу до організації сільськогосподарського виробництва в Україні.

Бібліографічний список

1. Чайка Т. О. Передумови розвитку ринку органічної продукції в Україні / Т. О. Чайка // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 233–239.
2. Федерація органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.organic.com.ua/>
3. Никитина З. В. Екологізація производства сельскохозяйственных предприятий / З. В. Никитина // Аграрная наука. – 2005. – № 6. – С. 14–15.
4. Кривов В. М. Адаптивно-ландшафтна система землеробства – основа еколого-безпечного землекористування / В. М. Кривов // Землевпорядний вісник. – 2010. – № 1. – С. 8–11.
5. Кобець М. І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М. І. Кобець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.org.ua>
6. Сус Т. Й. Органічне землеробство та зайнятість сільського населення регіону / Т. Й. Сус // Вісник Прикарпатського національного університету. – 2008. – № 6. – С. 71–76.
7. Артиш В. І. Перспективи формування ринку органічної продукції в Україні / В. І. Артиш, Г. М. Чорний // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: [збірник наукових праць]. – 2010. – Вип. 154. - Ч. 1. – С. 196–199.
8. Політика Аграрного союзу України у сфері сівозмін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aau.org.ua>

References

1. Chaika, T.O. (2011), "Background of the market of organic products in Ukraine", *Marketing and management innovations*, iss. 4, no. 4, pp. 233-239.

2. Organic Federation of Ukraine (2013), "Organic in Ukraine", available at: <http://organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>.

3. Nykytyna, Z.V. (2005), "Ecologization of agricultural enterprises", *Ahrarnaia nauka*, no. 6, pp. 14-15.

4. Kryvov, V.M. (2010), "Adaptive-landscape system of agriculture – the basis of environmental and land safety", *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 1, pp. 8-11.

5. United Nations Development Programme / Kobets, M.I. (2004), "Organic farming in the context of sustainable development", available at: http://undp.org.ua/agro/pub/ua/P2004_01_051_04.pdf.

6. Sus, T.I. (2008), "Organic farming and employment of the rural population of the region", *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu*, no. 6, pp. 71-76.

7. Artysh, V.I., Chorny, H.M. (2010), "Prospects for market development of organic products in Ukraine", *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy : [zbirnyk naukovykh prats]*, iss. 154, no. 1, pp. 196-199.

8. Agrarian Union of Ukraine, (2010) "Politics of the Agrarian Union of Ukraine in the crop rotation", available at: www.auu.org.ua.

Кипоренко В.В. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

Мета. Сформувані стратегічні напрями розвитку органічного землеробства в Україні, засновані на використанні екологічнобезпечних методів агровиробництва.

Методика дослідження. Економіко-статистичний метод використано для обґрунтування доцільності переходу на органічний спосіб вирощування продукції. За допомогою факторного аналізу було виявлено причини, які призвели до поширення органічного землеробства в Україні. Ретроспективний аналіз використано для визначення змін в землекористуванні господарств, що значно погіршило умови ведення виробництва та знизило якість продовольчих продуктів. За допомогою діалектичного методу було виявлено, що необхідною умовою ефективності досліджень умов переходу на новий спосіб господарювання має бути комплексний підхід, тобто, в одному експерименті необхідно досліджувати всі питання, починаючи від родючості ґрунту і закінчуючи якістю та економічною ефективністю виробництва продукції. Для обґрунтування шляхів активізації та стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства було використано розрахунково-конструктивний та експериментальний методи.

Результати. Визначено характерні особливості, які вказують на необхідність оновлення систем ведення рослинництва та здійснення заходів щодо підвищення родючості ґрунту та раціонального використання сільськогосподарських угідь, що були порушені при створенні нових фермерських господарств на основі колишніх колгоспів і радгоспів.

Наукова новизна. Запропоновано й обґрунтовано стратегічні напрями розвитку органічного землеробства на основі використання адаптивного підходу до організації сільськогосподарського виробництва в Україні.

Практична значущість. Отримані результати дослідження можуть бути використані при розробці організаційно-економічних аспектів освоєння екологічнобезпечних методів органічного землеробства в сільськогосподарських підприємствах, а також органами державної влади при розробці програм розвитку органічного агровиробництва.

Ключові слова. Органічне землеробство, сталий розвиток, стратегічні напрями, адаптивні системи землеробства.

Kiporenko V.V. STRATEGIC DIRECTIONS OF ORGANIC AGRICULTURE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Purpose. Set strategic directions for the development of organic agriculture in Ukraine, based on the use of agricultural production ecologically safe methods.

Methodology of research. Economic-statistical method is used to justify the appropriateness of the transition to organic production method of growing. Using the factor analysis revealed the reasons that led to the spread of organic farming in Ukraine. Retrospective

analysis used to determine changes in land use of farms has significantly worsened conditions for conducting production and reduced the quality of food products . With the help of the dialectical method , it was found that a necessary condition for the effectiveness of research conditions for the transition to a new way of management should be an integrated approach , ie , in one experiment is necessary to examine all the issues ranging from soil fertility and finishing quality and economic efficiency of production. To justify the ways of intensifying and strategic directions for the development of organic farming were used computational and experimental methods and constructive.

Findings. Characteristic features that indicate the need to update the crop management systems and implementing measures to improve a soil fertility and sustainable use of agricultural land, that were violated in the creation of new farms on the basis of former collective and state farms, have been determined.

Originality. Proposed and justified strategic development of organic farming based on the use an adaptive approach to the organization of agricultural production in Ukraine.

Practical value. Obtained findings can be used when developing the organizational and economic aspects mastering of ecologically safe methods of organic farming in agricultural enterprises as well as public authorities when developing development programs of organic agricultural production.

Keywords. Organic agriculture, sustainable development, strategic directions, adaptive farming systems.

Кипоренко В.В. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО ЗЕМЛЕДЕЛИЯ В УКРАИНЕ

Цель. Сформировать стратегические направления развития органического земледелия в Украине основаны на использовании экологобезопасных методов агропроизводства.

Методика исследования. Экономико-статистический метод использован для обоснования целесообразности перехода на органический способ выращивания продукции. С помощью факторного анализа было выявлено причины, которые привели к распространению органического земледелия в Украине. Ретроспективный анализ использовано для определения изменений в землепользовании хозяйств, значительно ухудшило условия ведения производства и снизило качество продовольственных продуктов. С помощью диалектического метода было обнаружено, что необходимым условием эффективности исследований условий перехода на новый способ хозяйствования должен быть комплексный подход, то есть, в одном эксперименте необходимо исследовать все вопросы, начиная от плодородия почвы и заканчивая качеством и экономической эффективностью производства продукции. Для обоснования путей активизации и стратегических направлений развития органического земледелия были использованы расчетно-конструктивный и экспериментальный методы.

Результаты. Определены характерные особенности, которые указывают на необходимость обновления систем ведения растениеводства и осуществление мероприятий по повышению плодородия почвы и рационального использования сельскохозяйственных угодий, которые были нарушены при создании новых фермерских хозяйств на основе бывших колхозов и совхозов.

Научная новизна. Предложены и обоснованы стратегические направления развития органического земледелия на основе использования адаптивного подхода к организации сельскохозяйственного производства в Украине.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы при разработке организационно-экономических аспектов освоения экологобезопасных методов органического земледелия в сельскохозяйственных предприятиях, а также органами государственной власти при разработке программ развития органического агропроизводства.

Ключевые слова. Органическое земледелие, устойчивое развитие, стратегические направления, адаптивные системы земледелия